

Олий Таълимда Сунъий Интеллект Технологияларидан Фойдаланиш Орқали Талабаларнинг Танқидий Ва Ижодий Фикрлашини Ривожлантириш

*Тоҳирова Фарида Олимжоновна¹, Мухитдинов Асрор Улугбекович²,
Хусанов Умид Ахмаджонович³, Абдибаева Шынарай Азаматовна⁴*

Аннотация: Мазкур мақолада олий таълим жараёнида сунъий интеллект (СИ) технологияларидан фойдаланиш орқали талабаларнинг танқидий ва ижодий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш масалалари ёритилган. Таълимда рақамли трансформация шароитида СИнинг дидактик имкониятлари, интеллектуал ўқув муҳитлари, адаптив таълим платформалари ҳамда интерактив воситаларнинг аҳамияти таҳлил қилинган. Шунингдек, талабаларда мустақил таҳлил қилиш, муаммоли вазиятларга ижодий ёндашиш ва инновацион фикрлашни шакллантиришда сунъий интеллектнинг ўрни асослаб берилган.

Ключевые слова: сунъий интеллект, олий таълим, танқидий фикрлаш, ижодий фикрлаш, рақамли таълим, инновацион педагогика.

Кириш

Бугунги глобаллашув ва рақамли иқтисодиёт шароитида таълим тизими олдида янги талаблар қўйилмоқда. Жамиятнинг барқарор ривожланиши юқори малакали, танқидий ва ижодий фикрлай оладиган мутахассислар тайёрлаш билан бевосита боғлиқ. Шу нуқтаи назардан, олий таълим муассасаларида таълим жараёнини инновацион технологиялар асосида ташкил этиш долзарб аҳамият касб этмоқда.

Сунъий интеллект технологиялари таълим соҳасида кенг қўлланила бошлади ва улар ўқитиш усуллари тубдан ўзгартириш имконини бермоқда. Айниқса, талабаларнинг фаол билиш фаолиятини ривожлантириш, мустақил фикрлашга ундаш ва ижодий ёндашувни шакллантиришда СИ муҳим педагогик восита сифатида намоён бўлмоқда.

Танқидий ва ижодий фикрлаш тушунчасининг моҳияти

Танқидий фикрлаш — бу маълумотларни таҳлил қилиш, баҳолаш, таққослаш ва асосли хулоса чиқариш қобилиятидир. У талабадан фақат тайёр билимларни қабул қилишни эмас, балки уларни чуқур англашни, савол қўйишни ва турли нуқтаи назарларни таҳлил қилишни талаб этади.

Ижодий фикрлаш эса янги ғоялар яратиш, ноанъанавий ечимлар топиш ва муаммоларга инновацион ёндашиш қобилияти билан тавсифланади. Олий таълимда ушбу икки турдаги фикрлашни уйғун ривожлантириш келажак мутахассисларининг рақобатбардошлигини таъминлайди.

Сунъий интеллект — инсон кўникмаларини қайта ишлаб чиқаришчун мўлжалланган дастурлар тўплами ҳисобланади. Сунъий интеллект мавжуд муаммоларга ечим топиш,

¹ Самарқанд давлат тиббиёт университети доценти

² Самарқанд давлат тиббиёт университети талабалари

³ Самарқанд давлат тиббиёт университети талабалари

⁴ Самарқанд давлат тиббиёт университети талабалари

режалаштириш, билим олиш, ўз устида ишлаш каби вазифаларни ўз вақтида ва тўлик бажаришга ёрдам берадиган қобилиятдир.

Кенг маънода сунъий интеллект мураккаб муаммоларни ўрганиш ваҳал қилишга кодир бўлган тахлилий тизимларни ишлаб чиқиш фанининг бир тармоғи ҳисобланади. Тор маънода эса сунъий интеллект компьютернинг инсон тафаккурига асосланган ўргатиш технологиясидир.

Умуман олганда, сунъий интеллект олинган маълумотлар асосида муайян хулосалар чиқаришга кодир бўлган моделлар ва усуллар тўпламидир.

“Сунъий интеллект” атамаси биринчи марта Жон Маккарти томонидан 1956 йилда Америка Айви Лигаси университети Дартмут коллежида бўлиб ўтган семинарда ишлатилган.

Биринчи сунъий интеллект дастури 1951 йилда Буюк Британиялик компьютер олими Кристофер Страчей томонидан ишлаб чиқилган. 1952 йилда ушбу сунъий интеллект дастури шерикларнинг ҳаракат-

ларини башорат қилиш билан бирга, одамлар билан шашка ўйнашни ўрганган эди. Инглиз математиги ва компьютер олими Алан Тюрингхатто ўша пайтда нашр этилган шахмат дастурлаш бўйича мақоласида маъруза тизим ҳақида алоҳида сўз юритган эди.

Сунъий интеллект соҳасидаги тараққиётнинг навбатдаги босқичи 1990 йилларнинг ўрталарига тўғри келади. Хусусан, 1997 йилда шахматчи Гарри Каспаровни мағлуб этишга муваффақ бўлган IBM DeepBlue суперкомпьютери катта шов-шувларга сабаб бўлади.

Сунъий интеллект технологияларининг таълимга жорий этилиши 1970 йилларга бориб тақалади. Дастлабки уринишлар ҳар бир талаба учун ўрганишни автоматик равишда мослаштириш ёки индивидуаллаштириш қоидаларига асосланган сунъий интеллект усулларидан фойдаланиш орқали намоён бўлди. Мазкур даврдан бошлаб таълимда сунъий интеллект технологияларининг ривожланиши бир неча йўналишларда талабаларга йўналтирилган сунъий интеллект, ўқитувчига йўналтирилган сунъий интеллект ва тизимга йўналтирилган сунъий интеллект кўринишида давом этди

Олий таълимда сунъий интеллект технологияларининг ўрни

Сунъий интеллект таълим жараёнини шахсийлаштириш, адаптив ўқитишни ташкил этиш ва талабаларнинг билим даражасини аниқ баҳолаш имконини беради. Қуйида СИнинг асосий йўналишлари келтирилади:

- ✓ интеллектуал ўқув платформалари;

- ✓ виртуал ассистентлар ва чат-ботлар;
- ✓ автоматлаштирилган баҳолаш тизимлари;
- ✓ таҳлилий ва прогноз қилиш воситалари.

Ушбу технологиялар талабаларнинг билим олишга бўлган қизиқишини оширади ва ўқув жараёнини самарали ташкил этишга хизмат қилади.

Сунъий интеллект орқали танқидий фикрлашни ривожлантириш

СИ асосида ишлайдиган тизимлар талабаларга муаммоли вазиятлар, кейслар ва таҳлилий топшириқлар тақдим этади. Бундай топшириқлар:

- ✓ маълумотларни таҳлил қилиш;
- ✓ манбаларни солиштириш;
- ✓ далиллар асосида хулоса чиқариш каби кўникмаларни ривожлантиради.

Масалан, сунъий интеллект ёрдамида таҳлил қилинган катта маълумотлар (Big Data) асосида талабалар мустақил қарор қабул қилишни ўрганадилар.

Ижодий фикрлашни ривожлантиришда сунъий интеллект имкониятлари

Сунъий интеллект ижодий фаолиятни қўллаб-қувватловчи муҳим восита ҳисобланади. У талабаларга:

- ✓ янги ғоялар генерация қилиш;
- ✓ дизайн ва лойиҳа ишларини бажариш;
- ✓ моделлаштириш ва симуляция қилиш имкониятларини тақдим этади.

СИ асосидаги дастурлар талабаларни эксперимент қилишга ундайди ва уларнинг инновацион тафаккурини ривожлантиради.

Педагогик шарт-шароитлар ва муаммолар

Сунъий интеллектдан самарали фойдаланиш учун қуйидаги шартлар муҳим:

- ✓ профессор-ўқитувчиларнинг рақамли компетенциясини ошириш;
- ✓ ахборот-коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш;
- ✓ ахлоқий ва ҳуқуқий меъёрларга риоя қилиш.

Шу билан бирга, сунъий интеллектдан нотўғри фойдаланиш талабаларнинг мустақил фикрлашини пасайтириш хавфини ҳам келтириб чиқариши мумкин.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, олий таълимда сунъий интеллект технологияларидан мақсадли ва илмий асосланган ҳолда фойдаланиш талабаларнинг танқидий ва ижодий фикрлашини ривожлантиришда муҳим омил ҳисобланади. СИ таълим жараёнини бойитади, уни интерактив ва самарали қилади. Шунинг учун олий таълим муассасаларида сунъий интеллект асосидаги инновацион педагогик ёндашувларни жорий этиш келажак мутахассисларни тайёрлашда устувор аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент, 2022.
2. Сунъий интеллект асослари. – Тошкент, 2023.
3. Critical Thinking in Higher Education. – Academic Press.
4. Digital Pedagogy and AI. – Springer, 2021.

